

Yhdessä turvallisesti netissä

Selkokielen opas 6-12-vuotiaiden vanhemmille

KANSALLINEN AUDIOVISUAALINEN INSTITUUTTI
NATIONELLA AUDIOVISUELLA INSTITUTET
NATIONAL AUDIOVISUAL INSTITUTE

Euroopan unionin
osarahoittama

Puhu lapselle turvallisesta netin käytöstä

Tämä opas on tarkoitettu 6–12-vuotiaiden lasten vanhemmille. Opas auttaa sinua puhumaan netin käytöstä lapsesi kanssa. Saatte vinkkejä siitä, miten lapsi voi käyttää internetiä turvallisesti.

Suomessa melkein kaikki kouluikäiset lapset käyttävät nettiä, ja melkein jokaisella on oma älypuhelin. Lapset käyttävät paljon sosiaalista mediaa eli somea, esimerkiksi WhatsAppia, TikTokia ja YouTubea. Lapset käyttävät nettiä kotona, koulussa ja muissa paikoissa. Netti on tärkeä osa lasten elämää ja oppimista.

Lapsi tarvitsee tietoja ja taitoja, jotta hän osaa toimia netissä turvallisesti. Netin käyttöä on hyvä harjoitella yhdessä aikuisen kanssa. Vanhempien tehtävä on suojella, auttaa ja tukea lasta.

Lapsen nettitaidot kehittyvät vähitellen. Tieto auttaa lasta turvallisessa netin käytössä. Lapsen on esimerkiksi tärkeä ymmärtää, että kaikki netissä ei ole totta. Ihmiset voivat valehdella ikänsä ja nimensä, esimerkiksi aikuinen voi esiintyä lapsena. Ihmiset voivat myös jakaa kuvia, jotka eivät ole totta.

Tämä opas kertoo kolmesta tärkeästä aiheesta:

1. kiusaaminen netissä
2. seksuaalinen häirintä ja seksuaalinen väkivalta
3. omien tietojen suojaaminen.

Lasta suojelee parhaiten lämmin suhde lapsen ja vanhempien välillä. Silloin lapsen on helppo puhua ongelmista vanhemmille.

- Kerro lapselle, että hän on tärkeä. Näytä lapselle, että hyväksyt hänet.
- Kysele ja juttele lapsen kanssa siitä, mitä hän tekee netissä. Tutustukaa yhdessä esimerkiksi YouTubeen ja muihin sovelluksiin, joita lapsi käyttää. Sovellus tarkoittaa puhelimen tai tietokoneen ohjelmaa tai peliä.
- Älä usko, että lapsi tietää kaiken somesta ja peleistä. Usein lapsi luulee, että hän on isompi ja taitavampi kuin mitä oikeasti on.
- Rohkaise lasta pyytämään apua, ja tarjoa itse apua aktiivisesti.
- Kuuntele, jos lapsi kertoo ongelmasta. Ole rauhallinen, ja älä huuda. Kiitä lasta siitä, että hän kertoi asiasta. Auta selvittämään tilanne.

Kiusaaminen

Kiusaamista voi tapahtua kaikkialla, myös netissä.

Netissä kiusaamista ovat esimerkiksi

- viestit, joissa pilkataan tai uhataan toista ihmistä
- toisten kuvien jakaminen ilman lupaa
- toisena ihmisenä esiintyminen
- poistaminen luokan yhteisestä ryhmästä.

Netissä kiusaaminen on yhtä todellista kuin koulukiusaaminen.

Kiusaaminen voi olla myös rikos.

Jos lapsi kertoo kiusaamisesta, usko lasta.

Älä vähättele asiaa.

Lapsi tarvitsee ohjausta siinä,

miten toisten ihmisten kanssa toimitaan netissä.

Kun lähettää tai ottaa vastaan viestejä netissä,

ei yleensä näe toisen ilmeitä eikä kuule hänen ääntään.

Silloin tulee helpommin pahaa mieltä ja riitoja.

Lapsen voi olla vaikea ymmärtää,

että muut netinkäyttäjät ovat oikeita ihmisiä.

Siksi lapsi ehkä kommentoi toisten kuvia ja videoita julmasti.

Kerro lapselle, että muille voi tulla paha mieli.

Myös netissä täytyy olla kohtelias.

Näytä itse hyvää esimerkkiä,

ja kohtele muita kunnioittavasti netissä.

Jos lasta kiusataan,

se on helppo todistaa viestien avulla.

Opetä siksiksi lapselle,

miten puhelimen tai tietokoneen näytöstä

otetaan kuva eli kuvakaappaus.

Kuvan avulla ikävät viestit saa helposti talteen.

Keskustele lapsen kanssa näistä asioista:

- Onko sinua kiusattu? Jos on, mitä tapahtui?
Kiusataanko sinua vielä?
- Mitä kannattaa tehdä, jos joku kiusaa sinua netissä?
Voit vastasta ikävään viestiin: “Lopeta, tuo ei ole kivaa”.
Jos kiusaaminen jatkuu, lopeta keskustelu.
Säilytä viestit ja näytä ne aikuiselle,
jotta hän voi auttaa sinua.
- Jos joku kiusaa sinua, voit estää hänet sovelluksissa.
Silloin kiusaaja ei voi enää ottaa yhteyttä sinuun
eikä hän näe kuviasi tai videoita.
Osaatko estää ihmisiä sovelluksissa, joita käytät?
Jos et, selvitetään yhdessä, miten se tehdään.
- Millaista on hyvä käytös netissä?
- Oletko nähnyt netissä huonoa käytöstä tai kiusaamista?
Jos olet, missä ja millaista?
- Jos kommentoit toisen kuvia ja videoita,
millaisia asioita on kohteliasta sanoa?
Mitä ei kannata sanoa?
- Kuvat ja viestit leviävät netissä hyvin nopeasti.
Niitä on vaikea poistaa, ja joskus poistaminen on mahdotonta.
Mieti siksi tarkkaan, mitä julkaiset.
- Älä kirjoita mitään vihaisena,
koska silloin ehkä sanot toiselle rumasti.
Se voi harmittaa sinua myöhemmin.
- Oletko itse käyttäytynyt netissä huonosti?
Harmittiko asia sinua myöhemmin?
Onko asia jo selvitetty?

Seksuaalinen häirintä ja seksuaalinen väkivalta

Kun lapsi alkaa käyttää nettiä ilman aikuista, hän tarvitsee tietoa.
Tieto suojelee lasta.
Kerro lapselle, että netissä täytyy olla varovainen.
Netissä on myös ihmisiä, jotka tekevät toisille pahaa.

Seksuaalinen häirintä on yleistä sosiaalisessa mediassa.
Häirintää tapahtuu esimerkiksi WhatsAppissa, Tiktokissa ja peleissä.
Tekijät voivat olla aikuisia tai lapsia.

Seksuaalista häirintää ovat esimerkiksi

- viestit, joissa puhutaan seksistä
- sellaisten kuvien, videoiden ja linkkien lähettäminen, jotka liittyvät seksiin.

Seksuaalinen väkivalta tarkoittaa seksuaalisia tekoja, joita tehdään lapselle.

Seksuaalisia tekoja ovat esimerkiksi

- ahdistelu
- lähentely ja koskettelu
- alastonkuvien pyytäminen
- seksin ehdottaminen
- pakottaminen seksin katsomiseen.

Seksuaaliset teot voivat tapahtua netissä esimerkiksi viestien tai webkameran kautta. Joku voi houkuttaa lasta myös tapaamisiin. Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tekoihin ja puheisiin voi alkaa heti tai pitkän viestittelyn jälkeen.

Vastuu on aina tekijän. Sillä ei ole väliä, onko lapsi suostunut tekoihin. Usein lapsi kuitenkin häpeää, ja ei siksi kerro asiasta aikuiselle.

Vanhemman tehtävä on poistaa häpeä. Puhu kehon osista niiden oikeilla nimillä, ja kerro lapselle seksuaalisesta häirinnästä. Silloin lapsi oppii sanoja, joilla häirinnästä voi puhua. Lapsen on hyvin vaikea kertoa häirinnästä, jos hän häpeää ja ajattelee, että asia on salainen.

Ota aina yhteyttä poliisiin, jos joku häiritsee lasta seksuaalisesti. Ilmoita poliisille esimerkiksi, jos joku pyytää lasta riisuutumaan tai houkuttelee lasta puhumaan seksistä. Jo pelkkä houkuttelu on rikos. Tekijä lähestyy luultavasti muitakin lapsia.

Lähde: Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa -selvitys (Pelastakaa Lapset, 2018)

Keskustele lapsen kanssa näistä asioista:

- Oletko sinä saanut viestejä vieraalta aikuiselta tai sinua vanhemmalta ihmiseltä?
Kerro viesteistä aina aikuiselle, niin asia voidaan tarkistaa yhdessä.
- Joku voi ehdottaa sinulle tapaamista netin ulkopuolella.
Jos et ole tavannut ihmistä aikaisemmin, kerro asiasta aina aikuiselle.
Aikuinen voi tulla mukaasi, jos tapaaminen vaikuttaa mukavalta.
- Älä itse ota yhteyttä ihmisiin, joita et tunne.
Kysy ensin neuvoa vanhemmilta.
- Jos saat seksiaiheisia viestejä, älä poista niitä.
Näytä viestit heti aikuiselle.
Tällaisia viestejä ovat esimerkiksi kuvat pepusta, pippelistä tai pimpistä.
Joku voi myös pyytää, että lähetät itsestäsi kuvan ilman vaatteita.
Joku voi kysyä, mitä sinä tiedät seksistä.
Tällaisia viestejä ei saa lähettää lapsille.
- Voit kertoa kaikesta aikuiselle, koskaan ei ole liian myöhäistä.
Jos olet jo jutellut epäilyttävän ihmisen kanssa, kerro aikuiselle mahdollisimman pian.
Kerro myös, jos mukava ihminen alkaa käyttäytyä oudosti tai sanoo, että jokin asia on salaisuus.

- Älä itse lähetä viestejä, kuvia tai linkkejä, jotka liittyvät seksiin.
Vaikka viesti olisi vitsi, se voi tuntua toisesta pahalta.
Älä jaa sellaisia kuvia muista lapsista, joissa he ovat alasti tai vähissä vaatteissa.
Se voi olla rikos.
- Jos kaverisi kohtaa netissä ikäviä seksiasioita, kerro siitä aikuiselle.
Pyydä myös kaveria kertomaan asiasta vanhemmille tai opettajalle.
- Jos joku häiritsee lasta tai tekee pahaa lapselle, se ei ole koskaan lapsen syytä.
Syy on ainoastaan tekijän. Tiesitkö sen?

Omien tietojen suojaaminen ja yksityisyys

On tärkeää, että lapsi oppii suojaamaan omia tietoja ja asioita netissä.

Omia tietoja ja salaisuuksia ei kannata jakaa julkisesti tai kertoa vieraille ihmisille.

Yksityisiä tietoja ovat esimerkiksi nimi, osoite ja oman koulun nimi.

Ovatko laitteen asetukset kunnossa?

Monet sovellukset eli ohjelmat keräävät ja jakavat tietoa käyttäjästä.

Esimerkiksi jos lapsen sijainti on julkinen, myös tuntemattomat voivat nähdä, missä lapsi on.

Tarkistakaa sovelluksien käyttöoikeudet puhelimen tai tietokoneen asetuksista.

Laittakaa sijainti pois päältä, jos sovellus toimii ilman sitä. Peitä tietokoneen kamera aina, kun et käytä sitä.

Kannattaako kuvia ja videoita julkaista netissä?

Jos julkaiset kuvia ja videoita netissä, joku voi jakaa ne eteenpäin.

Älä siis julkaise tai jaa netissä asioita, joita et halua näyttää vieraille ihmisille.

Älä myöskään julkaise toisten lasten kuvia ja tietoja ilman lupaa.

Kysy lupa julkaisuun lapselta ja hänen vanhemmiltaan.

Mitä itsestä voi kertoa?

WhatsAppissa, peleissä ja muissa sovelluksissa on usein keskusteluryhmiä.

Tiedätkö, keitä ryhmiin kuuluu?

Älä kerro omia tietojasi ihmisille, joita et tunne.

Älä kerro esimerkiksi koko nimeäsi tai osoitettasi.

Käytä aina nimimerkkiä, kun pelaat netissä.

Suojele omaa ja toisten yksityisyyttä!
Älä kerro salasanojasi muille.
Älä myöskään yritä selvittää muiden salasanoja.
Älä julkaise valheita tai asioita,
jotka voivat aiheuttaa ikävyyksiä tai pilkkaa.

Saako lapsen viestejä lukea?
Lapsen viestejä ei saa lukea salaa.
Asioista kannattaa mieluummin keskustella.
Pyydä lasta näyttämään, mitä hän tekee netissä.

Jos sinulla on iso huoli lapsesta
eikä asia selviä muulla tavalla,
voit lukea lapsen viestit ilman lupaa.
Kerro kuitenkin lapselle, miksi luit viestit.

Aikuinen, suojaa myös omat tietosi.
Käyttävätkö vanhemmat ja lapset samaa laitetta?
Tarkista sen käyttäjätilin tiedot, jota lapset käyttävät.
Jos tilillä on luottokorttisi tiedot,
lapset voivat tehdä ostoksia ilman lupaa
- vahingossa tai tahallaan.
Lapset voivat myös kommentoida sinun nimelläsi
esimerkiksi YouTube-videoita,
jos tiliin on liitetty sinun Google-tilisi tiedot.

Ilmaista apua ja tukea

Mannerheimin Lastensuojeluliiton eli MLL

Saat apua puhelimesta ja netissä.

Voit soittaa, kirjoittaa tai jutella chatissa.

Apu on luottamuksellista.

Sinun ei tarvitse kertoa nimeäsi.

- Apua vanhemmille:
www.mll.fi/vanhemmille tai soita 0800 92277
- Apua lapsille ja nuorille:
www.nuortennetti.fi tai soita 116 111

Pelastakaa Lapset

Saat tietoa ja apua asioissa,

jotka liittyvät lapsiin ja nettiin.

Nettivihje-sivuilla jokainen voi ilmoittaa

lasten seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta netissä.

- www.pelastakaalapset.fi
- www.nettivihje.fi

Poliisi

Jos lapsi joutuu rikoksen uhriksi, ota yhteys poliisiin.

- www.poliisi.fi

Väestöliitto

Liiton sivuilla on tietoa, videoita ja testejä nettiturvallisuudesta.

- www.vaestoliitto.fi

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI)

KAVI on tehnyt tämän oppaan.

KAVIn tehtävät perustuvat lakiin.

KAVI esimerkiksi edistää lasten mediakasvatusta ja median turvallisuutta.

Selkokäännöksen on tehnyt Riikka Tuohimetsä.

Haluatko tämän oppaan?

- Lataa sähköinen opas: www.mediataitokoulu.fi/netissa_selko
- Tilaa paperinen opas: www.mediataitokoulu.fi/tilaa

